

СВЕТА ТАЈНА ИСПОВЕСТИ У СРПСКОЈ ЦРКВИ — ДАНАС

Стање у вршењу свете тајне исповести у наше дане на подручју Српске православне цркве је веома шаролико, у разним крајевима специфично, али свуда, нажалост, није на оној висини на којој би требало да буде, имајући у виду њен религиозно-морално-педагошки и благодатни значај. Док има подручја где се не може замислити приступање светом причешћу без претходне исповести, дотле у неким крајевима народ иде само на „пречест“, без исповести. Понегде се неки парохијани, на лични захтев, исповедају, што чини добар пример једнима, који су интензивнијег побожног живота, па им други следеју, али с друге стране то наилази на подсмехе оних који се, по већ устаљеној локалној пракси, држе традиције, „како је одувек било“, иако, имајући у виду дужу нашу црквену историју, није „одувек тако било“. Па, како је било? Где су корени савременог стања у вршењу свете тајне исповести у нашој Цркви?

У средњем веку су епископи за вршење свете тајне покајања одређивали посебне „духовнике“, који су вршили исповест по парохијама. У Душановом законнику о томе постоји јасна одредба: „И светитељи да поставе духовнике по свим инуријама њиховим, по градовима и по селима. И ти духовници да буду они који су од својих архијереја примили благослов на духовништво, да везују и разрешују. И да их слуша свако по закону црквеном. А они духовници који нису постављени за духовнике, да се изагнају, да их црква казни по закону“ (Чл. 11 Атонског рукописа). Исповест није ипак била искључиво право духовника. У једном средњевековном пенитенцијалном Зборнику читамо: „Попови, које не благослови светитељ, да нису духовници, ни да исповедају“, док они попови који имају благослов, могу бити „духовници сваки у својој инурији, а у друге пределе да се не мешају“. Појединци, а нарочито властела и династе, имали су своје посебне исповеднике, често и далеко од својих седишта, а понајчешће на самом свом двору. Тако је краљица Јелена, жена Уроша I, имала своје духовнике чак у Јерусалиму, на Синају и Рајиту и у Светој Гори, куда је слала многе дарове. Монаси тих манастира „носили су списак њезиних грехова, а отуда су опет доносили писане заповести, које су на корист њезине душе“. Њен побожни син, краљ Драгутин, имао је неке од српских монаха у Светој Земљи „као духовне оце“ и у реписци са њима препоручио им се за „духовно чедо у Господу“. Један од тих монаха био је неки Галактион на Јордану. Краљ Стефан Дечански узео је за свога духовника-исповедника архиепископа Данила. Своје духовнике имале су на својим дворovima нарочито српске принцезе које су се удавале

за римокатолике. Јелена, сестра цара Душана, удата за Младена Шубића, имала је свог духовника Руфина, Катарина Бранковић, удата за Улриха Цељског имала је свог православног духовника, који је за њу у Вараздину 1454. преписао један праксапостол.

Институција духовника задржала се у Српској цркви дуго, иако је била грубо нарушена турском окупацијом. „У Србији, прича Вук Караџић о времену које памти, ни у десетом селу нема цркве него понајчешће иду манастирима, те се исповиједају и причешћују које обично бива уз часне посте . . .“ Манастири су тада стицајем прилика добили изузетан значај, поред осталог, и у вршењу светих тајана исповести и причешћа, иако се институција духовништва није савим угасила. Она је пренесена у Великој сеоби (1690) и преко Саве и Дунава и одржала се све док Деклараторија није одредила да (Чл. 44) „не самим калуђерима, него и свештеницима (поповима) ваља у свако доба допустити, да исповедају народ; шта више, код испита, што је прописан чл. 34 (испит свештеничких кандидата код епископа пре рукоположења) треба најбрижљивије пазити, да парохије добију само они свештеници који су довољно спремљени за свештеничке дужности и за исповедање народа“. То је била ликвидација институције духовништва, а да би се ипак народ редовно исповедао и причешћивао, заведени су по парохијама, као контрола, протоколи „исповећених и причешћених“ са рубрикама за сва четири годишња велика поста. Сваки дом имао је у протоколу свој лист, слично домовнику. Администрација ипак није решила проблем, јер је у то време дошло и до редукције парохија и парохијског свештенства, па су парохије постале велике, често са расутиим и удаљеним насељима, што је отежавало пастирску службу, па и вршење свете тајне исповести. Бивало је у парохијама гушћих насеља обичаја да се исповест врши уочи недеље или празника кад се верни масовно причешћују, али како је многим верним падало тешко да долазе двапут, а томе су попустили и многи свештеници, дошло је до данашње праксе да се исповест врши пре саме литургије. То је у редовним приликама могуће остварити, кад има мање причесника, али у дане кад народ, већ по устаљеном обичају, масовно долази на причест, не на десетке душа већ на стотине, понекад и преко хиљаде, временски није могуће једном свештенику да све који су се припремили за причешће пре литургије исповеди. Ми данас по селима имамо много парохија са по хиљаду и више домова, што значи и четири-пет хиљада верних на једног свештеника. Такав би парох по Рескрипту Франца Јосифа имао два системизована парохијска помоћника (капелана), који су на дан масовног причешћивања или помагали свом пароху у парохијској цркви или служили у филијалним црквама и тако растерећивали парохијску цркву у погледу броја оних који приступају светим тајнама. Данас тога нема, па се парох од јутра жури да исповеди све верне, како би на време могао да почне литургију. Све то представља велики физички умор и за верне и за пароха. Тај умор је праћен нервозом, да ли ће се стићи сви да исповеде, да ли ће негодовати они који су најраније дошли и после исповести сатима чекају на причешће? Зато парох често врши ис-

повест што може бити краће. Сва се исповест састоји од неколико питања и одговора, отприлике овако:

Питање: „Јесте ли се достојно спремили за свету исповест и причест?“

Одговор: „Јесам“.

Да би проверио да ли је верни схватио питање, свештеник додаје: „Да ли сте постили“ и добива позитиван одговор, можда са објашњењем о дужини и квалитету поста.

Треће питање: „Да ли се редовно Богу молите?“ Код колебаљивог, не баш позитивног одговора, следује једна реченица свештениковог поучног прекора.

Затим се прелази на питање о кајању за грехе. Углавном, сви знају шта значи реч кајати се, али бива и таквих који је не схватају. Зато треба употребити друге, сродне изразе: „Да ли вам је жао и криво и да ли се секирате кад учините нешто грешно, ружно, срамно“. Тада следује позитиван одговор, па онда и даље питање:

„А да ли поред својих ситних, свакидашњих грехова, имате какав тежи грех који вас пече, мучи или тишти?“ Ту се већином, срећом, и верујем искрено, одговара негативно, али има и оних који искрено кажу неки свој грех, страх или неку своју муку и кају се, на што их свештеник још подстиче.

Следеће питање не би смело изостати: „Да ли другима праштате?“ Већина глатко одговара позитивно, али има и оних којима тешко пада позитиван одговор. Зато свештеник овде мора да поучи реченицом: „Како ми ближњима, тако ће Бог опростити нама“, или: „Наше је да праштамо, а Бог нека суди, а судиће нам свима“. Верни то прихвата и после овога долази молитва разрешења.

Разуме се да ово није никакав обавезни образац, већ само пример једног приступа вршењу свете тајне исповести у условима где је у цркви само један свештеник и где се мора водити рачуна о времену.

А сад да се позабавимо личношћу, унутрашњим настројењем, религиозно-моралном свешћу и савешћу верних који приступају светим тајнама исповести и причешћа. Већина од њих приступа к исповести прилично равнодушно, некако топло-хладно. Зато такав хришћанин на исповести ћути и не жели да говори о својим гресима. А ако због свештеникових питања и проговори, он тада говори о греху уопштено, снисходљиво, оправдавајући себе и грешност уопште. „Па, сви смо грешни“, често чујемо од таквих хришћана. То ћутање и избегавање да говори о својим гресима може се објашњавати збуњеношћу, стидом и страхом да исповећени грех не би ускоро био познат јавности. Уосталом, он мисли само на оне грехе који нарушавају друштвени поредак и грађанске облике понашања и подлежу грађанском суду, а о Богу, о Божијој правди, о унутрашњој чистоти свога срца и савести нема ни трага.

Други говоре о гресима, али имају притом изопачено, површно схватање о греху. Они говоре и на исповести: „Ја верујем у Бога, молим Му се, поштујем Цркву, славим Славу, примам свештеника, према својим снагама држим постове, нисам никога убио, нисам

упалио, не крадем, нисам пијаница ни блудник“ и томе слично, а о томе шта је учинио ближњима у име Господње, или што је на том пољу пропустио — ни речи. О унутрашњем настројењу свога срца, о оним многим страстима које га раздиру, о злоби, мржњи, зависти, осуђивању ближњих, о лажи, гордости, тежњи за лажном славом, о користољубљу, о лакомости — они ћуте. „Грешан сам, оче, али како може човек живети на свету и не грешити“, често они говоре своје духовнику. Неки иду просто у крајност, па изгледа да они долазе на исповест не ради кајања, већ ради тога да убеде свога духовника како *errare humanum est* и да га он својим разрешењем у име Бога и Цркве ослободи тог греховног терета, те одговорности. Разлика је међу хришћанима ове врсте само у томе што једни своје захтеве оправдавају својом слабошћу, док други захтеве Цркве сматрају непотребнима и за себе необавезнима.

У таквој духовној атмосфери тешко је духовнику увек наћи најбољи пут и заузети најбољи став. У времену кад се међу нашим вернима, нарочито међу онима који су донедавна били верски индиферентни или чак неверујући, све више се развија жеља за интензивним верским животом, па и за примањем светих тајана, свештеник мора да се позабави васпитањем верних, објашњењем садржаја, суштине и благодатног дејства свете тајне покајања:

1. У дане кад се народ масовније причешћује треба држати проповеди у облику катихетских поука о овим светим тајнама.

2. Онима који на исповести ћуте, помоћу смишљених и кратких питања, отворити срца и уста.

3. Онима који се не осећају грешнима пробудити савест и упознати их са значајем кајања као духовног умивања (упоредити духовну и физичку прљавштину).

4. Најтеже је са онима који долазе на исповест не да се кају, већ да их њихов парох или духовник ослободи од онога што је Црква установила у циљу религиозно-моралног развоја верних. То представља велико искушење за духовника и он мора бити врло обазрив. Оштар ригоризам може га навести на то да прекине и последњу нит која оваквог хришћанина још веже за Цркву, одгурнувши га у бездан отступништва. Јер, једни од таквих веле: „Није ли време да Црква у својој плироми размотри каноне, давно написане, и да према савременим условима живота донесе неки општеобавезни, гвоздени, минимум, који би био обавезан за сваког члана Цркве“. Други веле: „Таква новотарија је недопустива; данашње попуштање сутра ће бити недовољно и тражиће се ново. Таква је природа „старога“ човека који пропада у гресима.“ Трећи онда изводе компромисни закључак: „Ако је тако, ако нема промене, онда нека црквени пропис остаје на снази, али ја немам снаге да га извршавам“. „То је друга ствар“, одговара духовник. „То је твоја немоћ. Од тебе се не тражи више него што можеш, али признај своју немоћ, кад је она стварна немоћ и сузбиј је до крајњих граница твојих снага“. Закон је закон. Но закон решава конкретни случај са црквеноеканоноског гледишта, али се тиме не решава проблем душебрижнички. Зато се

ту пружају велике могућности духовнику, који треба да се руководи коришћу свога духовног чеда, уствари, спасењем његове душе. У сваком оваквом случају може бити категоричан, канонски ригорозан или снисходљив, али снисходљив само у случају кад је уверен да се не ради о каприцу вернога већ о стварној немоћи или објективним немогућностима, због чега се и верни осећа крив пред Црквом и моли разрешење на основу кога може приступити светој Чаши. Духовникова снисходљивост мора бити заснована на очинској бризи за своју духовну децу. Као што физичкој својој деци родитељ даје да раде само онолико колико су дорасли одређеном послу или их оптерећује ношењем терета колико је развијена њихова физичка снага, да не би дете под теретом страдало, тако и духовник може да налаже терете који ће бити верноме од користи, а не да скрше и оно мало његове духовне снаге и потпуно га онемогуће на путу спасења. То важи и за епитимију, која није казна, него пре свега поправна мера. И при њеном изрицању треба бити обазрив и снисходљив: водити рачуна о духовној снази грешника, да још више не раздеремо оно што је раздрано баш у часу кад желимо да га ушијемо, да га зацелимо, исцелимо.

Из свега досад изложеног јасно је да је вршење свете тајне исповести у Српској цркви врло сложен проблем. Та сложеност потиче из различне, односно разнолике, праксе у појединим крајевима и насељима, која је условљена колико историјским токовима верског живота, који је често био у кризама (сетимо се само оне сликовите приче о свештенику који се у одређени дан попне на брдо и благосиља: што се родило нека је крштено, што се састало нека је венчано, што је умрло нека је опојано), дакле, поведимо рачуна о негативним талозима прошлости, о негативним траговима прошлости, али исто тако, и још више, о савременим објективним условима, карактером насеља, карактером занимања верних, стањем породичног састава, економског стања. Ова различност, хетерогеност услова живота и навика је категорички императив који диктира Цркви велику обазривост при евентуалном доношењу прописа о једнообразном вршењу свете тајне покајања. Оно што је могуће при варошкој цркви са пет-шест или више свештеника, није могуће свештенику самцу чија парохија има пречник од 20—50 километара планинског подручја. И свештеници сабијених села, иако немају сапароха, у лакшој су ситуацији него овај планинац са непрегледним подручјем где верни мора ноћу да од куће побе у цркву, ако жели стићи на службу. То су разлике урбаног карактера. Социјалног су карактера различна занимања, врста посла. Док варошки становник недељом може у цркву, па и на исповест и причест, без икакве бригае за своју кућу, земљорадник и сточар мора водити рачуна о свом домаћинству, о стоци, о пилежу, о свему што има, јер се данас физиономија наших сеоских породица променила. Стално слушамо о старачким домаћинствима, о одливу становништва у градове и у инстранство на рад. Док је била пуна кућа дружине, имао је ко да остане код куће и ко да иде у цркву. Данас је то проблем.

Шта, дакле, треба чинити кад је тешко очекивати ново Солонско решење Цркве за све крајеве, за све прилике и све случаје-

ве? Ништа ново. Треба упрети све очи у свештеника, у пароха, духовника своје пастве. Пре свега, он је пред Богом одговоран за спасење душе поверене му пастве. Даље, он боље позна менталитет своје пастве, услове и могућности њезиног живота, он ће најбоље одабрати облике рада при примању светих тајана, идући постепено све више идеалном стању да се сви исповедају и причешћују, јер је то најважнији фактор на путу осигурања њиховог спасења. Немарност, лењост на овом послу сведочи о томе да се ради не о пастиру већ о најамнику, а напори, стални и разнообразни, на овом пољу, праћени неоспорно постепеним успесима, сведочи да се ради не о најамнику, већ о правом истинском пастиру.

Закључак је јасан. При раду на унапређењу вршења свете тајне исповести данас, све очи су упрте у пароха. Од његове ревности, од дубине његове вере, од његовог „страха Господњег“, од његове љубави према својој пастви, од његове радости за свако кајање свога парохијанина зависи решење овог горућег проблема у савременом верском животу наших верних, који то сваким даном све више од нашег свештенства очекују. На свима је нама, из редова клира и оних верних који могу да помогну у унутрашњој мисији Цркве, да парохијско свештенство на овом путу свесрдно подржимо. Бог нам сигурно неће остати дужан.

Zusammenfassung

Dr. Dusan Kasic

DAS HL. SAKRAMENT DER BEICHTE IN DER SERBISCHEN KIRCHE HEUTE

Das Austeilen des Sakraments der Beichte in unserer Zeit ist auf dem Gebiet der serbischen Kirche höchst unterschiedlich und entspricht nicht der Höhe auf der es stehen sollte. Bei den einen ist das Abendmahl ohne Beichte undenkbar, bei den anderen wiederum, empfängt das Volk das Abendmahl ohne jegliche Beichte. Wo sind die Ursachen eines solchen Zustandes zu suchen? Im Mittelalter gab es, in Übereinstimmung mit dem Gesetzbuch des Zaren Dusan, bestimmte »Geistliche«, die die Beichte abnahmen. Diese hat der Bischof eingesetzt. Edelmänner hatten ihre eigenen Geistlichen, besonders aber Könige auf ihren Höfen. Die Institution der Geistlichen in der serbischen Kirche wurde mit der Belagerung durch die Türken zerstört. Klöster und klösterliche Geistliche gewannen dadurch an ausserordentlicher Bedeutung. Die Institution der Geistlichen wurde auch hinübergetragen, jenseits der Save und Donau, nach der grossen Wanderung (1690), bis das Deklaratorium anordnete, dass dem Volk nicht nur Mönche, sondern auch Priester die Beichte abnehmen konnten. Das bedeutete die Liquidierung der Institution der Geistlichkeit. Wegen der Vergrösserung der Gemeinden und Verstreung der Gläubigen, konnte die Beichte nicht immer regelmässig vor Sonntagen und Feiertagen stattfinden, so dass es mit der Zeit zur heute angewendeten Praxis kam, die Beichte vor der eigentlichen Liturgie abzunehmen. Da gelegentlich eine grosse Anzahl Gläubiger zur Beichte kommen, stellt sie eine grosse Anstrengung dar, sowohl für die Gläubigen als auch für den Gemeindepfarrer. Die Beichte beschränkt sich dann auf ein paar kurze Fragen.

Im zweiten Teil seiner Arbeit beschäftigt sich der Verfasser mit der Persönlichkeit, der inneren Veranlagung, dem religiös-moralischen Bewusstsein und dem Gewissen der Gläubigen, die zur Beichte kommen. Er erklärt auch, dass es für den Geistlichen schwer ist, immer den besten Weg zu finden und die bestmögliche Haltung gegenüber dem einzunehmen, der zur Beichte kommt. Es ist unvermeidlich, dass sich der Priester der Erziehung der Gläubigen annimmt, ein Erklären dem Inhalt nach, das Wesen und die segensreicher Wirkung des Hl. Sakraments der Reue. Während er feststellt, dass das Austeilen des Sakraments der Beichte in der serbischen Kirche ein sehr verwickeltes Problem ist, unterstreicht er am Ende, dass dessen Lösung am meisten abhängt von der geistlichen Reife des Gemeindepfarrers selbst, seiner Strebsamkeit, und der Tiefe seines Glaubens und seiner Liebe zum Volk Gottes, dass ihm anvertraut wurde.

Прот. д-р Душан Кашич

ТАИНСТВО ПОКАЯНИЯ В СЕРБСКОЙ ЦЕРКВИ СЕГОДНЯ

Состояние и совершение таинства покаяния в рамках Сербской церкви сегодня разнообразно и не на должном уровне. Если для одних верующих причастие немислимо без исповеди, то другие причащаются без всякого исповедания. Где искать корни такого положения? В средневековье, согласно Законику царя Душана, в Сербии существовали особые „духовные старцы“, исполняющие это таинство, их начал епископ. Бояре имели (властела) своих специальных духовников, а у королей они даже жили во дворцах. Институт старчества в Сербской церкви нарушен турецким завоеванием Сербии. Монастыри и монастырские старцы после этого получили ещё более важное значение. После великого переселения сербов в 1690 году институт старчества был перенесён за реки Саву и Дунай и существовал до тех пор пока Декларатория не приняла решение, чтобы народ исповедывали не только монахи но и мирские священники. Институт старчества этим (практически) был упразднён. В следствие нарастания числа приходов и разрозненности верующих, таинство покаяния невозможно было регулярно совершать под воскресные и праздничные дни и поэтому, постепенно сложилась сегодняшняя практика исповеди пред самой литургией. Иногда на исповедь стекается большое количество верующих и это ставит в затруднительное положение како самых верующих так и приходского священника. В таких случаях исповедь сводится на несколько вопросов.

Во второй части статьи автор рассматривает личность, внутреннее настроение, религиозно-моральное состояние и сознание верующих, приступающих к таинству исповеди. Также подчёркивается и тот факт, что священнику трудно всегда найти лучший путь и занять наилучшее положение по отношению к исповедающимся. Священник обязательно должен заняться наставлением верующих, объяснением содержания, сущности и благодатного действия таинства покаяния. Подчёркивая ещё раз сложность проблемы совершения таинства исповеди в Сербской церкви, автор в конце добавляет, что решение этой проблемы в основном завист от духовной зрелости самого духовника, от его ревности и от глубины его веры и любви к вверенному ему народу Божиему.